

SYLWETKA ZAWODOWA I SPOŁECZNA PRZEDSIĘBIORCÓW W AGROBIZNESIE NA OBSZARACH WIEJSKICH ¹

Adam Kowalski, Adam Pawlewicz

Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska,
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wstęp

Procesy transformacji ustrojowej i integracji europejskiej sprzyjają oraz wymuszają podejmowanie większej aktywności, a także inwencji, przede wszystkim w sferze gospodarczej. W obecnym systemie ludzie stają się podmiotami inicjującymi działania gospodarcze, mające na celu rozwiązanie problemów ekonomicznych swoich rodzin i społecznych lokalnego środowiska. Podjęcie jednak działalności gospodarczej o charakterze przedsiębiorczym wymaga od ludzi posiadania szeregu cech społeczno-demograficznych, które sprzyjają podejmowanej aktywności zawodowej i społecznej. Zdaniem ORŁOWSKIEJ i KRUKOWSKIEGO [2001] na tempo rozwoju przedsiębiorczości istotny wpływ mają cechy ludzi w nią bezpośrednio zaangażowanych, takie jak: poziom wykształcenia przedsiębiorców, ich wiek, wyobrażenia, umiejętność przewyżniania stereotypów myślenia, aktywność czy zdolność do perspektywicznego myślenia. Również BORKOWSKA [1997] podkreśla, że na współczesnym rynku pracy widoczny jest gwałtowny spadek zapotrzebowania na pracowników posiadających kwalifikacje robotnicze, na rzecz wzrostu zapotrzebowania na pracowników o rozległej wiedzy i zdolności do ciągłego jej zdobywania i uczenia się, a także do rozwoju przedsiębiorczości intelektualnej. Autorka uważa, że trudno jest zostać tym, kim się wymarzyło w młodości, a zdobyty zawód nie wystarcza na całe życie; wymaga się częstego wzbogacania posiadanej wiedzy i umiejętności, a nawet zmiany zawodu w dostosowaniu do potrzeb rynku.

W badaniach własnych interesujące było poznanie cech społeczno-demograficznych i osobowych przedsiębiorców w agrobiznesie, które charakteryzują sylwetkę zawodową oraz społeczną ludzi aktywnych gospodarczo. Charakterystyka sylwetki zawodowej i społecznej przedsiębiorców w agrobiznesie powinna dostarczyć wiedzy o tym, jakie cechy osobowe człowieka mają wpływ na rozwój przedsiębiorczości w agrobiznesie na obszarach wiejskich. Chodzi tu również o określe-

---

¹ Wykonano w ramach tematu: 3 P06 R 064 25.

nie roli wiejskich przedsiębiorców w agrobiznesie w życiu społecznym wsi. Ważnym zagadnieniem było również poznanie roli instytucji odpowiedzialnych za edukację i przedsiębiorcze wychowanie, a przez to mających wpływ na kształtowanie określonych postaw przedsiębiorców wiejskich.

Celem badań było poznanie sylwetki zawodowej i społecznej przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich zachodniej i wschodniej Polski.

Metodyka badań

Podmiotem badań była losowo wybrana grupa właścicieli firm agrobiznesu na obszarach wiejskich zachodniej i wschodniej Polski. Natomiast przedmiotem badań były cechy społeczno-demograficzne przedsiębiorców w agrobiznesie, które charakteryzują sylwetkę zawodową i społeczną właścicieli badanych firm agrobiznesu. Badaniami objęto 311 podmiotów gospodarczych i ich właścicieli na obszarach wiejskich zachodniej Polski. W celach porównawczych badania przeprowadzono również wśród 305 przedsiębiorstw agrobiznesu i ich właścicieli na obszarach wiejskich wschodniej Polski. Badania zostały przeprowadzone na przełomie 2004 i 2005 roku.

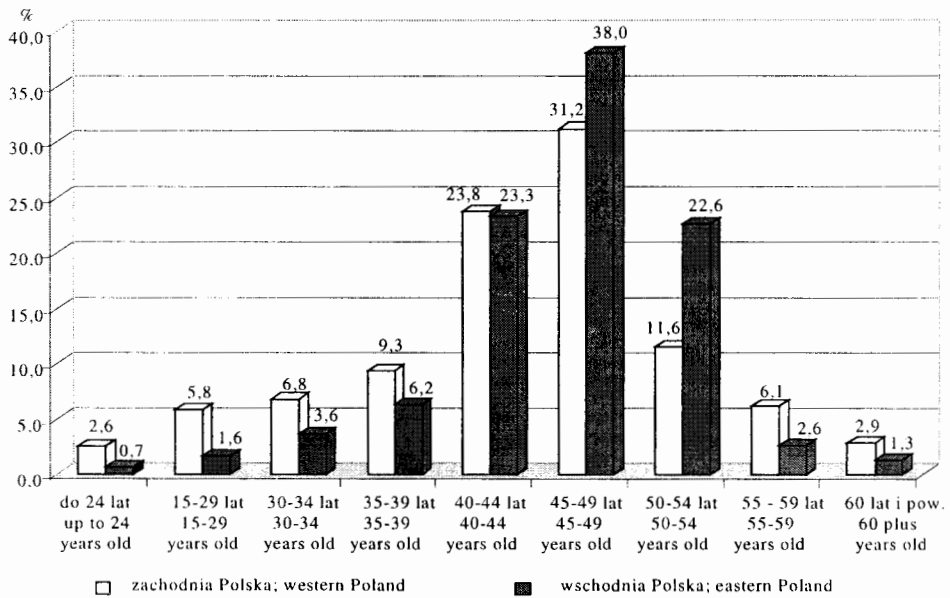
W badaniach zastosowano metodę wywiadu z wykorzystaniem standaryzowanego kwestionariusza. Zebrane dane surowe opracowano statystycznie i graficznie w oparciu o metody zaczerpnięte z nauk społeczno-ekonomicznych.

Wyniki badań i dyskusja

Stwierdzono, że przeciętny wiek właścicieli firm agrobiznesu na obszarach wiejskich zachodniej Polski wynosił 41,6 lat i wahał się od 23 do 67 lat. W badanej populacji przedsiębiorców w agrobiznesie zdecydowanie przeważały osoby między 40 a 54 rokiem życia (66,6%). Mało było natomiast przedsiębiorców (24,4%), którzy nie przekroczyli 40 roku życia (rys. 1).

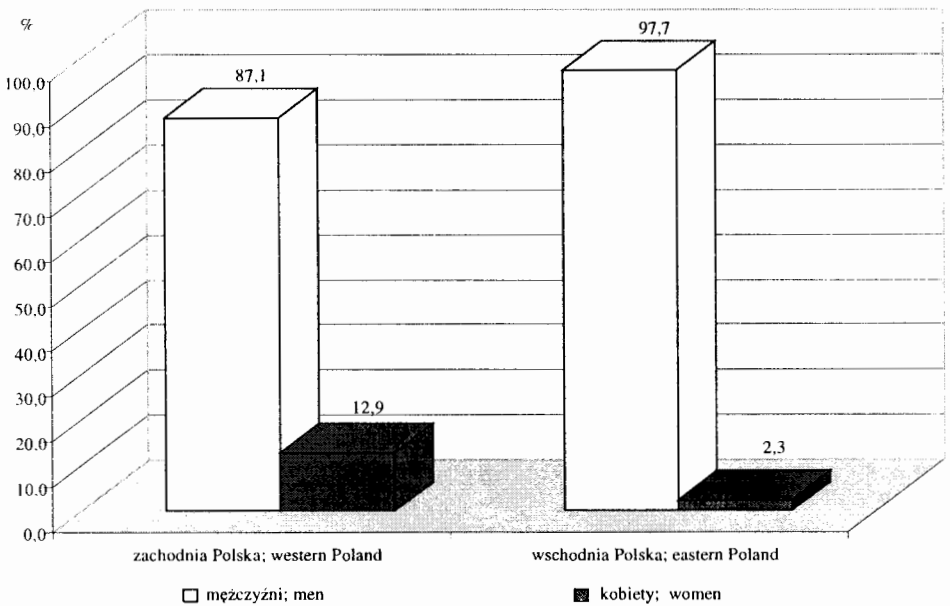
Nieco inaczej natomiast kształtowała się struktura wieku przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich wschodniej Polski (rys. 1). Stwierdzono mianowicie, że przedsiębiorczość w agrobiznesie rozwijali ludzie w znacznie późniejszym wieku. Średni wiek badanych przedsiębiorców wynosił 51,4 lat z wahaniami od 24 do 75 lat. Ponad 60% przedsiębiorców mieściło się w przedziale wiekowym 45–54 lat. Natomiast tylko 12,0% przedsiębiorców, to ludzie młodzi, którzy nie przekroczyli 40 roku życia.

Podsumowując należy stwierdzić, że przedsiębiorczość w agrobiznesie na obszarach wiejskich, zwłaszcza wschodniej Polski, podejmują osoby posiadające już doświadczenie w prowadzonej działalności gospodarczej, a będące jeszcze w pełni sił, mają wystarczające zasoby materialne, żeby z powodzeniem prowadzić firmę agrobiznesu. Znaczna przewaga tych kategorii wiekowych w strukturze wieku przedsiębiorców potwierdza spostrzeżenia, że występuje zależność posiadania doświadczenia oraz pewnej stabilizacji materialnej wśród osób prowadzących firmę agrobiznesu. Natomiast zdecydowanie mniejszy udział ludzi młodych, którzy podejmują działalność gospodarczą w agrobiznesie świadczy o braku umiejętności pracy na własny rachunek oraz odpowiednich środków finansowych na założenie i prowadzenie firmy.

Rys. 1. Struktura wieku badanych właścicieli firm agrobiznesu (źródło: badania własne)

Fig. 1. Age structure of inquired agribusiness enterprise owners (source: own survey)

Rys. 2. Płeć przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich (źródło: badania własne)

Fig. 2. Sex of agribusiness entrepreneurs on rural areas (source: own survey)

Z badań własnych wynika, że zdecydowaną większość (87,1%) badanych przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich zachodniej Polski stanowili mężczyźni (rys. 2). Natomiast ponad co dziesiąta firma (12,9%) była prowadzona przez kobietę.

Natomiast na obszarach wiejskich wschodniej Polski prawie wszystkie badane firmy agrobiznesu (97,7%) były prowadzone przez mężczyzn (rys. 2). Kobiety były właścicielkami zaledwie 2,3% badanych firm agrobiznesu.

W Polsce powszechnie uważa się, że dominacja mężczyzn jako właścicieli przedsiębiorstw na obszarach wiejskich związana jest z utrzymującym się tradycyjnym podziałem ról w rodzinach wiejskich, gdzie zazwyczaj mężczyzna uznawany jest za głowę rodziny i gospodarza. Szczególnie widać to na przykładzie wyników badań na obszarach wiejskich wschodniej Polski. Innym aspektem zdecydowanej dominacji mężczyzn w prowadzeniu firm jest specyfika drobnej przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, nazywanej także przedsiębiorczością rodzinną. Ze specyfiki tej wynika, że o ile mężczyźni rzeczywiście w dominującym stopniu są nominalnymi właścicielami przedsięwzięć, o tyle udział kobiet – w tym przypadku żon – w prowadzeniu i zarządzaniu firmą jest nie do przecenienia. Okazuje się bowiem, że rozgraniczenie, kto pełni rolę „szefa” odpowiedzialnego za firmę, bywa niemożliwe, gdyż najważniejsze decyzje dotyczące prowadzonej działalności są podejmowane wspólnie przez małżonków. Wynika stąd, że o potencjale danego przedsięwzięcia decyduje nie tylko osoba nominalnego właściciela (najczęściej mężczyzny), ale także jego współmałżonki. Specyfika przedsiębiorczości rodzinnej świadczy o tym, że udział kobiet w zarządzaniu przedsięwzięciem jest zdecydowanie wyższy niż deklarowany w trakcie prowadzenia badań [LEWCZUK 2002].

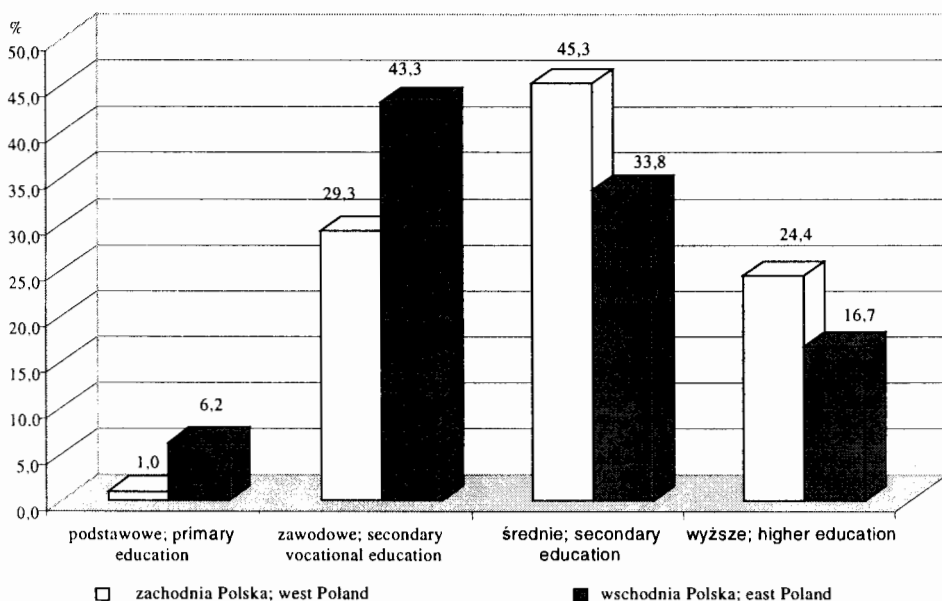
Również z wcześniejszych badań CHYLKA i LEWCZUKA [1996] wynika, że mała liczba firm prowadzonych przez kobiety wynika z posiadania większych obowiązków rodzinnych niż w przypadku mężczyzn. Angażowanie się kobiet w samodzielne prowadzenie przedsięwzięcia wymaga posiadania cech osobowych, tj. przedsiębiorczości, determinacji w osiąganiu celu, wytrwałości w działaniu i odporności na stres. Ponadto większość kobiet prowadziła przedsiębiorstwa handlowe i usługowe, co dowodzi, że są to podmioty mniejsze od tych, które prowadzili mężczyźni. Powszechnie wiadomo też, że kobiety w Polsce są lepiej wykształcone od mężczyzn. Istnieją więc wszelkie przesłanki ku temu, aby kobiety swoje wykształcenie spożytkowały w dziedzinie rozwoju przedsiębiorczości, zwłaszcza na obszarach wiejskich.

Z badań NIEDZIELSKIEGO [2000] wynika, że podobne proporcje w rozkładzie płci przedsiębiorców występują na terenach wiejskich całej Polski, gdzie najczęściej (ok. 80%) podawani byli mężczyźni jako prowadzący działalność gospodarczą.

Ważnym czynnikiem rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich jest poziom wykształcenia potencjalnych przedsiębiorców. Należy stwierdzić, że choć brak jest dowodów na występowanie związku przyczynowo-skutkowego między poziomem edukacji a skutecznym prowadzeniem przedsiębiorstwa, to nie ulega wątpliwości, że wykształcenie jest zasobem, który w znacznym stopniu warunkuje potencjał ludzki. Wiadomo jest, że samo wykształcenie nie wystarczy, aby odnieść sukces w biznesie, jednak bez niego trudno jest poradzić sobie ze skomplikowanymi wyzwaniem, jakie stawia przed przedsiębiorczością gospodarka rynkowa, zwłaszcza procesy integracyjne z Unią Europejską [GOTKIEWICZ i in. 2000].

Wykształcenie badanych przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich przedstawiono na rysunku 3. Stwierdzono, że najczęściej badanych przedsiębiorców w agrobiznesie (45,3%) na obszarach wiejskich zachodniej Polski posiadało wykształcenie średnie. Kolejne miejsce zajmowały osoby z wykształceniem zawodowym (29,3%) i wyższym (24,4%).

Natomiast wyraźnie niższym poziomem wykształcenia legitymowali się przedsiębiorcy w agrobiznesie na obszarach wiejskich wschodniej Polski (rys. 3). Mianowicie stwierdzono, że aż 43,3% badanych przedsiębiorców posiadało wykształcenie tylko zawodowe. Z kolei co trzeci badany przedsiębiorca w agrobiznesie posiadał wykształcenie średnie (33,8%). Wykształceniem wyższym legitymowało się tylko 16,7% przedsiębiorców w agrobiznesie. Niepokojącym zjawiskiem jest fakt, że 6,2% badanych przedsiębiorców posiadało wykształcenie tylko podstawowe.

Rys. 3. Wykształcenie przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich (źródło: badania własne)

Fig. 3. Education of agribusiness entrepreneurs on rural areas (source: own survey)

Uzyskane wyniki badań wskazują, że poziom wykształcenia przedsiębiorców w agrobiznesie wyraźnie odbiega od przeciętnego wykształcenia ogółu mieszkańców obszarów wiejskich². Ogólnie jednak należy stwierdzić, że poziom wykształcenia społeczeństwa polskiego odbiega, na naszą niekorzyść, od wyników uzyskiwanych w innych krajach Unii Europejskiej.

Zdaniem PIASECKIEGO i in. [2001] istnieje dodatnia korelacja między poziomem rozwoju firmy a wykształceniem jej właściciela. Zależność ta wskazuje, jak duże znaczenie ma edukacja dla gospodarczego rozwoju obszarów wiejskich. Bez

² Mały Rocznik Statystyczny Polski 2005, str. 115.

wiedzy nie ma innowacyjności, a bez niej firmy są mniej konkurencyjne na wolnym rynku. Wykształcenie, a właściwie jego brak, stać się może jedną z głównych barier w rozwoju obszarów wiejskich.

Również zdaniem KŁODZIŃSKIEGO [2003] o przyszłości obszarów wiejskich będą decydować ludzie nie tylko dobrze wykształceni, ale i przedsiębiorczy. Dlatego też istnieje pilna konieczność wprowadzenia do programów nauczania w szkołach przedmiotu „przedsiębiorczość”. Według autora angielski parlament już kilkanaście lat temu wprowadził przedmiot „przedsiębiorczość” do szkół podstawowych, średnich, a nawet przedszkoli.

Z kolei WOŁOZYN [2002] podkreśla, że na poziom globalnego bogactwa mają wpływ w 16% zasoby kapitałowe, w 20% zasoby naturalne i aż w 64% kapitał ludzki, a więc dobrze wykwalifikowani pracownicy. Wynika stąd, że podstawą efektywnego rozwoju przedsiębiorstw, a w konsekwencji całej gospodarki państwa jest głównie profesjonalna wiedza pracodawców i pracowników.

Charakteryzując sylwetkę przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich ważne było również poznanie rodzaju (kierunku) wykształcenia właścicieli firm (tab. 1). Stwierdzono, że wśród badanych przedsiębiorców na obszarach wiejskich zachodniej Polski dominują osoby z wykształceniem techniczno-mechanicznym (31,8%) różnego poziomu (wyższe, średnie, zawodowe). Również dużo przedsiębiorców posiadało wykształcenie rolnicze w różnych kierunkach i specjalnościach (24,5%). Pozostałe kierunki wykształcenia badanych przedsiębiorców były bardzo zróżnicowane i bardzo często odbiegały od specyfiki firm agrobiznesu.

Rodzaj wykształcenia przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich wschodniej Polski nie odbiegał w zasadniczy sposób od wyników uzyskanych na obszarach zachodnich kraju (tab. 1). Stwierdzono, że wykształcenie wielu przedsiębiorców znacznie odbiegało od kierunku obecnie prowadzonej firmy agrobiznesu.

Tabela 1; Table 1

Rodzaj wykształcenia przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich
Kind of education of agribusiness entrepreneurs on rural areas

Wyszczególnienie Specification	Właściciel; Owner			
	obszary wiejskie w Polsce; rural areas in Poland			
	zachodniej; western		wschodniej; eastern	
1	2	3	4	5
Wykształcenie (poziom); Education (level)	n*	% resp.	n*	% resp.
a) wyższe (jakie?); higher (which?)	76	24,4	51	16,7
rolnicze; agricultural education	31	10,0	9	3,0
techniczne; technical education	7	2,2	4	1,3
weterynaryjne; veterinary education	6	1,9	4	1,3
ekonomiczne; economical education	6	1,9	19	6,2
pedagogiczne; pedagogical education	5	1,6	3	1,0
zootechnik; zootechnic education	5	1,6	3	1,0
górnictwo; mining education	5	1,6	–	–
ogrodnicze; horticultural education	3	1,0	5	1,6
leśne; forest education	3	1,0	4	1,3

1	2	3	4	5
b) średnie (jakie?); secondary (which?)	141	45,3	103	33,8
techniczne; technical education	40	12,9	2	0,7
rolnicze; agricultural education	18	5,8	26	8,5
ogólnokształcące; liberal education	16	5,1	21	6,9
ekonomiczne; economical education	14	4,5	16	5,2
agroturystyczne; agritouristic education	10	3,2	4	1,3
budowlane; secondary house-building school	8	2,6	5	1,6
gastronomiczne; gastronomic education	7	2,3	3	1,0
masarz; butcher	6	1,9	11	3,6
pielęgniarstwo; nursery education	5	1,6	2	0,7
technikum spożywcze; nutrition technique	5	1,6	3	1,0
technologia żywności; food technology	4	1,3	4	1,3
weterynaryjne; veterinary education	4	1,3	4	1,3
pedagogiczne; pedagogical education	4	1,3	2	0,7
c) zawodowe (jakie?) secondary vocational education (which?)	91	29,3	132	43,3
mechanik; mechanic	19	6,1	25	8,3
rolnicze; agricultural education	13	4,2	24	7,7
stolarz; carpenter	10	3,2	28	9,2
budowlane; secondary vocational house-building school	10	3,2	21	6,9
cukiernik; confectioner	7	3,2	3	1,0
elektromechanik; electromechanic	6	1,9	5	1,6
handlowe; commercial	6	1,9	10	3,3
kamieniarz; stonemason	5	1,6	3	1,0
młynarskie; miller's education	5	1,6	3	1,0
rzeźnicze; butcher's education	4	1,3	3	1,0
kreślarski; designer	3	1,0	2	0,7
kucharz; cook	3	1,0	5	1,6
d) podstawowe; primary education	3	1,0	19	6,2
Razem; Total	311	100,0	305	100,0

n liczba odpowiedzi; no. of answer

Źródło: badania własne; Source: own survey

W badaniach sylwetki zawodowej i społecznej przedsiębiorców w agrobiznesie interesujące było poznanie zdobytych zawodów (tab. 2). Stwierdzono, że najczęściej przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich zachodniej Polski posiadało zawód rolnika (23,8%), w tym 10,0% respondentów z wykształceniem wyższym. Przedsiębiorcy w agrobiznesie na drugim miejscu wymienili zawód me-

chanika (12,2%). Wśród innych zawodów przedsiębiorcy wymienili: budowlaniec (6,8%), piekarz (4,8%), stolarz (4,8%) i technolog żywności (3,2%). Wymienione przez przedsiębiorców pozostałe zawody były bardzo różne i mało związane z systemem agrobiznesu. Oznacza to, że badani przedsiębiorcy w agrobiznesie przy zakładaniu firmy nie kierowali się posiadaniem wykształceniem, lecz aktualną koniunkturą rynku i własnymi możliwościami w tym zakresie, zwłaszcza finansowymi.

Podobnie przedstawiała się struktura posiadanych zawodów przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich wschodniej Polski (tab. 2). Do najbardziej popularnych zawodów badanych przedsiębiorców w agrobiznesie można zaliczyć: zawód rolnika (22,6% przedsiębiorców), mechanika (13,4%), ekonomisty (11,1%), budowlanica (8,5%), stolarza (6,6%), piekarza (6,2%) oraz technologa żywności (5,6%). Pozostałe zawody były bardzo zróżnicowane i mało związane z systemem agrobiznesu.

Również z badań BÓRAWSKIEGO i GOTKIEWICZA [2005] wynika, że przedsiębiorcy na obszarach wiejskich w 91% legitymowali się bardzo różnymi zawodami. Do najczęściej wymienianych zawodów należały: rolnik (8,0%), mechanik (7,0%), ekonomista (6,0%), stolarz (3,0%), po 2% technolog żywienia, handlowiec, sprzedawca, specjalista ds. marketingu, po 1 wskazaniu: lekarz weterynarii, włókiennik, prawnik, pielęgniarka i ekolog.

Tabela 2; Table 2

Zdobyty zawód przez przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich
 Profession achieved by the entrepreneurs in agribusiness on rural areas

Wyszczególnienie Specification	Właściciel; Owner			
	obszary wiejskie w Polsce rural areas in Poland			
	zachodniej; western		wschodniej; eastern	
1	2	3	4	5
Zdobyty zawód; achieved profession	n*	% resp.	n*	% resp.
rolnik; farmer	74	23,8	69	22,6
mechanik; mechanic	38	12,2	41	13,4
budowlaniec; builder	21	6,8	26	8,5
piekarz; baker	15	4,8	19	6,2
stolarz; carpenter	15	4,8	20	6,6
technolog żywności; food technologist	10	3,2	17	5,6
ekonomista; economist	10	3,2	34	11,1
górnik; miner	8	2,6	-	-
lekarz weterynarii; veterinary surgeon	7	2,3	8	2,6
młynarz; miller	6	1,9	4	1,3
cukiernik; confectioner	6	1,9	3	1,0
garbarz; tanner	6	1,9	5	1,6
gastronomiczny; gastronomic	5	1,6	4	1,3
krawiec; tailor	5	1,6	2	0,7

1	2	3	4	5
kucharz; cook	4	1,3	5	1,6
nauczyciel; teacher	4	1,3	3	1,0
politolog; politologist	4	1,3	5	1,6
rybak; fisher	3	1,0	4	1,3
rzeźnik; butcher	3	1,0	3	1,0
spawacz-elektryk; welder-electrician,	2	0,6	5	1,6
technik przetwórstwa mięsnego; food processing technician	2	0,6	3	1,0
technolog wody; water technician	2	0,6	3	1,0
tokarz; turner	2	0,6	3	1,0

n liczba odpowiedzi; no. of answer

Źródło: badania własne; Source: own survey

Sylwetkę zawodową i społeczną przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich charakteryzuje również rodzaj poprzednio wykonywanej pracy oraz zajmowane stanowisko. Stwierdzono, że najczęściej wykonywanym zajęciem obecnych przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich zachodniej Polski była praca na roli (30,2% przedsiębiorców). Z kolei najwięcej przedsiębiorców zajmowało się działalnością handlową (9,0%), pracowało w piekarni (9,0%), było kierowcami (6,1%), pracownikami umysłowymi (6,1%), mechanikami samochodowymi (5,8%), stolarzami (5,8%) i lekarzami weterynarii (5,8%). Pozostałe, wymienione przez obecnych przedsiębiorców zajęcia, były bardzo zróżnicowane (tab. 3).

Badani przedsiębiorcy w agrobiznesie na obszarach wiejskich zachodniej Polski zajmowali również bardzo różne stanowiska (tab. 3). Przedsiębiorcy do najczęściej zajmowanych stanowisk zaliczyli: rolnik (18,6% wypowiedzi), kierownik biura (16,4%), właściciel firmy (15,1%), kierowca wózka widłowego (10,3%), kierownik stolarni (10,3%), dyrektor zakładu (10,0%) oraz brygadzysta (10,0%). Pozostałe stanowiska były bardzo różne i wykonywane przez niewielką liczbę badanych przedsiębiorców w agrobiznesie.

Również na obszarach wiejskich wschodniej Polski najczęściej wykonywanym rodzajem pracy przez obecnie badanych przedsiębiorców w agrobiznesie była praca na roli (19,3% wypowiedzi). Ponadto najczęstszym rodzajem wykonywanej pracy przez obecnych przedsiębiorców w agrobiznesie było: pracownik fizyczny (14,3%), pracownik umysłowy (7,2%), praca w OSM (6,9%), magazynier (6,9%), praca w SKR (6,9%), mechanizator rolnictwa (6,9%) oraz kierowca (6,6%).

Badani przedsiębiorcy w agrobiznesie na obszarach wiejskich wschodniej Polski wymienili również stanowiska, które zajmowali przed założeniem własnej firmy (tab. 3). Wymienione stanowiska były bardzo zróżnicowane i pełniła je bardzo niewielka liczba obecnych przedsiębiorców w agrobiznesie. Do najczęściej pełnionych stanowisk można zaliczyć: mechanik (8,5% wypowiedzi), kierownik (6,6%), brygadzysta (6,2%), rolnik (5,9%), właściciel firmy (4,3%), monter (3,6%), inseminator (3,6%) oraz kierownik stolarni (3,3%).

Uzyskane wyniki badań wskazują, że przedsiębiorczość w agrobiznesie na obszarach wiejskich rozwija się głównie w oparciu o wykorzystanie zasobów

ludzkich związanych z rolnictwem. Rolnicy poszukując dodatkowych i alternatywnych źródeł dochodu dywersyfikują swoją działalność, bądź całkowicie rezygnują z produkcji rolniczej. Oceniając pełnione poprzednio funkcje przez obecnych przedsiębiorców można stwierdzić, że umożliwiły one wypracowanie zasobów materialnych, które można było zainwestować w założenie firmy agrobiznesu.

Z badań BÓRAWSKIEGO i GOTKIEWICZA [2005] wynika, że 61% badanych przedsiębiorców na obszarach wiejskich podjęła się prowadzenia własnego biznesu po rezygnacji bądź utracie poprzednio wykonywanego zajęcia. Przed założeniem własnej firmy obecni przedsiębiorcy wykonywali następujące prace: 9% kierowca, po 3% nauczyciel, handlowiec, dyrektor, po 2% doradca kredytowy, mechanik, główny księgowy, rolnik, właściciel własnej firmy, po jednym wskazaniami m.in.: celnik, bibliotekarka, kucharz, magazynier, pielęgniarka.

Tabela 3; Table 3

Rodzaj wykonywanej pracy oraz zajmowane stanowisko przez badanych przedsiębiorców w agrobiznesie

Kind of job and position of inquired agribusiness entrepreneurs

Wyszczególnienie Specification	Obszary wiejskie w Polsce Rural areas in Poland			
	zachodniej; western		wschodniej; eastern	
	n	% resp.	n	% resp.
1	2	3	4	5
Rodzaj wykonywanej pracy; Kind of job				
rolnictwo; agriculture	94	30,2	59	19,3
działalność handlowa; commercial work	28	9,0	15	4,9
praca w piekarni; work at bakery	28	9,0	12	3,9
kierowca; driver	19	6,1	20	6,6
pracownik umysłowy; white collar worker	19	6,1	22	7,2
mechanik samochodowy; car mechanic	18	5,8	19	6,2
stolarz; carpenter	18	5,8	10	3,2
weterynarz; veterinary surgeon	18	5,8	8	2,6
urzędnik; clerk	17	5,5	9	3,0
specjalista ds. marketingu; marketing specialist	17	5,5	7	2,3
prace budowlane; building work	17	5,5	10	3,3
OSM; Dairy cooperatives	17	5,5	21	6,9
nauczyciel w szkole; teacher at school	16	5,1	5	1,6
magazynier; store keeper	16	5,1	21	6,9
pracownik fizyczny; manual worker	15	4,8	43	14,3
żołnierz zawodowy; professional soldier	15	4,8	9	2,9
zakład włókienniczy; textile factory	15	4,8	2	0,7
tokarz: turner	14	4,5	2	0,7
strażak; fire fighter	14	4,5	5	1,6
sprzedawca; seller	14	4,5	4	1,3

1	2	3	4	5
specjalista doradztwa rolniczego; agricultural advisory specialist	13	4,2	6	2,0
pracownik naukowy; scientist	13	4,2	2	0,7
nie pracował; did not work	10	3,2	5	1,6
młynarz; miller	10	3,2	2	0,7
mechanizator rolnictwa; agricultural mechanic	9	2,9	21	6,9
kierownik; manager	9	2,9	10	3,3
górnik; miner	9	2,9	4	1,3
gorzelnia; alcohol distillery	9	2,9	2	0,7
cukiernik; confectioner	8	2,6	5	1,6
zaopatrzenie; supply	8	2,6	9	2,9
Stanowisko; Position				
rolnik; farmer	58	18,6	18	5,9
kierownik biura; agency executive	51	16,4	20	6,6
właściciel firmy; enterprise owner	47	15,1	13	4,3
kierowca wózka widłowego; push-cart driver	32	10,3	6	2,0
kierownik stolarni; carpenter's shop manager	32	10,3	10	3,3
dyrektor zakładu; plant director	31	10,0	7	2,3
brygadzista; foreman	31	10,0	19	6,2
prezes; chairman	27	8,7	3	1,0
piekarz; baker	27	8,7	5	1,6
księgowa; bookkeeper	27	8,7	3	1,0
lekarz weterynarii; veterinary surgeon	19	6,1	4	1,3
magazynier; storekeeper	19	6,1	5	1,6
mistrz; expert	19	6,1	9	2,9
monter; fitter	17	5,5	11	3,6
sprzedawca; seller	17	5,5	9	2,9
laborant; laboratory assistant	17	5,5	10	3,3
mechanik; mechanic	15	4,8	26	8,5
bufetowa; barmaid	15	4,8	8	2,6
diagnosta; diagnostician	15	4,8	9	2,9
inspektor; inspector	13	4,2	8	2,6
kasjer; cashier	13	4,2	10	3,3

n liczba odpowiedzi; no. of answer

Źródło: badania własne; Source: own survey

Ważną cechą, która charakteryzuje sylwetkę przedsiębiorcy w agrobiznesie na obszarach wiejskich jest umiejętność współzycia i współpracy ze społecznością lokalną. Mając to na uwadze interesujące było poznanie pełnionych przez przedsiębiorców w agrobiznesie funkcji społecznych w swoim środowisku i poza nim. Stwierdzono, że 87,8% badanych przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich zachodniej Polski pełniło lub pełni aktualnie różne funkcje społeczne.

Wśród pełnionych funkcji społecznych przedsiębiorcy wymienili: członek organizacji samorządowych (18,6%), radny (18,3%), sołtys (5,1%) oraz inne funkcje (19,0%).

Natomiast na obszarach wiejskich wschodniej Polski 73,1% badanych przedsiębiorców w agrobiznesie pełniło różne funkcje społeczne. Do najczęściej pełnionych funkcji społecznych przedsiębiorcy zaliczyli: radny (12,8% wypowiedzi), członek organizacji samorządowych (12,5%), sołtys (2,9%) oraz inne funkcje (12,8%).

Należy podkreślić, że przedsiębiorcy w agrobiznesie na obszarach wiejskich wschodniej Polski byli mniej aktywni, gdyż 26,9% spośród nich nie pełniło żadnej funkcji społecznej.

Uzyskane wyniki badań stanowią potwierdzenie wielu opinii o ponad przeciętnym potencjale przedsiębiorców, którzy swoją aktywnością i zaangażowaniem w różnego typu działania społeczne wyróżniają się od przeciętnej postawy mieszkańców wsi. Natomiast z badań BÓRAWSKIEGO i GOTKIEWICZA [2005] wynika, że na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego tylko 11% przedsiębiorców pełniło funkcje społeczne i jednocześnie prowadziło firmę. Wyniki te świadczą o tym, że prowadzenie własnej działalności gospodarczej pochłania dużo czasu, w związku z tym właściciele przedsiębiorstw rzadko uczestniczą w życiu społecznym środowiska.

Podsumowanie i wnioski

1. Stwierdzono, że przeciętny wiek właścicieli firm agrobiznesu na obszarach wiejskich zachodniej Polski wynosił 41,6 lat i wahał się od 23 do 67 lat. W badanej populacji przedsiębiorców w agrobiznesie zdecydowanie przeważały osoby między 40 a 54 rokiem życia (66,6%). Mało było natomiast przedsiębiorców (24,4%), którzy nie przekroczyli 40 roku życia. Natomiast przedsiębiorczość w agrobiznesie na obszarach wiejskich wschodniej Polski rozwijali ludzie w znacznie późniejszym wieku. Średni wiek badanych przedsiębiorców wynosił 51,4 lat z wahaniami od 24 do 75 lat. Ponad 60% przedsiębiorców mieściło się w przedziale wiekowym 45–54 lat. Natomiast tylko 12,0% przedsiębiorców to ludzie młodzi, którzy nie przekroczyli 40 roku życia. Zdecydowanie mniejszy udział ludzi młodych, którzy podejmują działalność gospodarczą w agrobiznesie świadczy o braku umiejętności pracy na własny rachunek oraz odpowiednich środków finansowych na założenie i prowadzenie firmy. Stwierdzono, że zdecydowaną większość (87,1%) badanych przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich zachodniej Polski stanowili mężczyźni. Natomiast na obszarach wiejskich wschodniej Polski prawie wszystkie badane firmy agrobiznesu (97,7%) były prowadzone przez mężczyzn. Zapewne sytuacja taka związana jest z utrzymującym się tradycyjnym podziałem ról w rodzinach wiejskich, zwłaszcza na obszarach wschodniej Polski, gdzie mężczyzna zazwyczaj uznawany jest za głowę rodziny i gospodarza.
2. Najwięcej badanych przedsiębiorców w agrobiznesie (45,3%) na obszarach wiejskich zachodniej Polski posiadało wykształcenie średnie. Kolejne miejsce zajmowały osoby z wykształceniem zawodowym (29,3%) i wyższym (24,4%). Natomiast wyraźnie niższym poziomem wykształcenia legitymo-

wali się przedsiębiorcy w agrobiznesie na obszarach wiejskich wschodniej Polski. Mianowicie stwierdzono, że aż 43,3% badanych przedsiębiorców posiadało wykształcenie tylko zawodowe (zasadnicze). Z kolei co trzeci badany przedsiębiorca w agrobiznesie posiadał wykształcenie średnie (33,8%). Wykształceniem wyższym legitymowało się tylko 16,7% przedsiębiorców w agrobiznesie. Niepokojącym zjawiskiem jest fakt, że 6,2% badanych przedsiębiorców posiadało wykształcenie tylko podstawowe.

3. Ważną cechą, która charakteryzuje sylwetkę przedsiębiorcy w agrobiznesie na obszarach wiejskich jest umiejętność współżycia i współpracy ze społecznością lokalną. Stwierdzono, że 87,8% badanych przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich zachodniej Polski pełniło różne funkcje społeczne. Natomiast na obszarach wiejskich wschodniej Polski mniej, bo 73,1% przedsiębiorców w agrobiznesie pełniło funkcje społeczne. Uzyskane wyniki badań stanowią potwierdzenie wielu opinii o ponadprzeciętnym potencjale przedsiębiorców, którzy swoją aktywnością i zaangażowaniem w różnego rodzaju społeczne funkcje wyróżniają się od przeciętnej postawy mieszkańców wsi.

Literatura

- BORKOWSKA S. 1997. *Świat pracy na przelomie wieków*. Polityka Społeczna 11/12: 16–18.
- BÓRAWSKI P., GOTKIEWICZ W. 2005. *Sylwetka społeczno-zawodowa przedsiębiorców wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego*. Prace Komisji Nauk Rolniczych i Biologicznych. BTW, Seria B, nr 58: 64–69.
- CHYŁEK E.K., LEWCZUK A. 1996. *Społeczna sylwetka przedsiębiorczych kobiet wiejskich*. Wieś i Rolnictwo 4: 86–101.
- GOTKIEWICZ W., BRODZIŃSKI Z., SZALKIEWICZ W. 2000. *Dodatkowe i alternatywne źródła dochodów na obszarach wiejskich*. Wyd. CROW-UWM, Olsztyn: 297 ss.
- KŁODZIŃSKI M. 2003. *Rozwój przedsiębiorczości wiejskiej w Polsce w warunkach integracji z Unią Europejską*. Biuro Informacji i Dokumentacji Kancelarii Senatu. Dział Informacji i Ekspertyz, Warszawa: 7 ss.
- LEWCZUK A. 2002. *Przedsiębiorczość w rolnictwie i na obszarach wiejskich*. Wyd. CROW-UWM, Olsztyn, T. I: 347 ss.
- NIEDZIELSKI E. 2000. *Przedsiębiorczość gospodarza i bezrobocie na obszarach wiejskich*. Wydawnictwo UWM, Olsztyn: 158 ss.
- ORŁOWSKA A., KRUKOWSKI K. 2001. *Uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw na terenie województwa warmińsko-mazurskiego*, w: *Praktyczne problemy przedsiębiorczości*. Praca zbiorowa pod red. H. Wnorowskiego i A. Letkiewicz. Uniwersytet w Białymstoku: 134–159.
- PIASECKI B., ROGUT A., STAWASZ E., JOHNSON S., SMALLBONE D. 2001. *Warunki prowadzenia działalności gospodarczej przez MSP w Polsce i krajach Unii Europejskiej*. PARP, Warszawa: 241 ss.
- WOŁOZYN J. 2002. *Zbyt niskie kwalifikacje ludności barierą przemian strukturalnych na wsi i w rolnictwie*. Roczniki Naukowe SERiA IV(5): 204–208.

Słowa kluczowe: sylwetka zawodowa i społeczna przedsiębiorców w agrobiznesie, płeć i wykształcenie właścicieli firm, obszary wiejskie zachodniej i wschodniej Polski, aktywność społeczna przedsiębiorców

Streszczenie

W artykule przedstawiono ocenę sylwetki zawodowej i społecznej przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich. Badaniami objęto 311 właścicieli firm agrobiznesu na obszarach wiejskich zachodniej Polski i 305 przedsiębiorców w agrobiznesie na wschodzie kraju. Badania przeprowadzono na przełomie 2004 i 2005 roku. W badaniach wykorzystano metodę wywiadu w oparciu o standaryzowany kwestionariusz. Stwierdzono, że przeciętny wiek właścicieli firm agrobiznesu na obszarach wiejskich zachodniej Polski wynosił 41,6 lat i wahał się od 23 do 67 lat. Natomiast przedsiębiorczość w agrobiznesie na obszarach wiejskich wschodniej Polski rozwijali ludzie w znacznie późniejszym wieku. Średni wiek tych przedsiębiorców wynosił 51,4 lat z wahaniami od 24 do 75 lat. Stwierdzono, że zdecydowaną większość (87,1%) badanych przedsiębiorców w agrobiznesie zachodniej Polski stanowili mężczyźni. Natomiast na obszarach wiejskich wschodniej Polski prawie wszystkie badane firmy agrobiznesu (97,7%) były prowadzone przez mężczyzn. Z badań wynika, że 45,3% przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich zachodniej Polski posiadało wykształcenie średnie, zaś 29,3% wykształcenie zawodowe i 24,4% wyższe. Natomiast wyraźnie niższym poziomem wykształcenia legitymowali się przedsiębiorcy w agrobiznesie na obszarach wiejskich wschodniej Polski. Mianowicie 43,3% badanych przedsiębiorców posiadało wykształcenie zawodowe (zasadnicze), 33,8% średnie i 16,7% wyższe. Stwierdzono, że 87,8% badanych przedsiębiorców w agrobiznesie na obszarach wiejskich Zachodniej Polski i 73,1% na terenach wschodniej pełniło różne funkcje społeczne.

SOCIO-PROFESSIONAL PROFILE OF AGRIBUSINESS ENTREPRENEURS ON RURAL AREAS

Adam Kowalski, Adam Pawlewicz

Department of Agribusiness and Environmental Economics,
University of Warmia and Mazury, Olsztyn

Key words: socio-professional profile of agribusiness entrepreneurs, sex and education of enterprise owners, rural areas of Western and Eastern Poland, social activity of entrepreneurs

Summary

The survey conducted in 2004 and 2005 recognized the socio-professional profile of agribusiness entrepreneurs on rural areas. The survey included 311 agribusiness enterprise owners on rural areas in western Poland and 305 agribusiness entrepreneurs in the east of country. The inquiry method with questionnaire was used to survey. The average age of agribusiness enterprise owners

of western Poland was 41.6, ranging from 23 to 67 years. However, the entrepreneurship on rural areas of eastern Poland was developed by older owners; the average age of them was 51.4 years ranging from 24 to 75. It was stated that the vast majority of agribusiness entrepreneurs of western Poland were men. On rural areas of eastern Poland almost all surveyed agribusiness enterprises were managed by men. The survey proved that 45.3% agribusiness entrepreneurs of western Poland got the secondary education, 29.3% secondary vocational and 24.4% higher education. Significantly higher level of education characterized the agribusiness entrepreneurs on rural areas of eastern Poland: 43.3% of surveyed entrepreneurs got the secondary vocational education, 33.8% secondary and 16.7% higher education. Just 87.8% inquired agribusiness entrepreneurs on rural areas of western Poland and 73.1% on eastern areas were engaged in different social functions.

Mgr inż. Adam **Kowalski**
Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
Plac Łódzki 2
10-957 OLSZTYN
e-mail: adko@uwm.edu.pl